світу. Якщо фізична або юридична особа не має відповідного господарства, куди входять мисливські угіддя, рибгосподарські водні об'єкти або інші відособлені природні ресурси, то вона не може володіти об'єктами тваринного світу. Просто мисливець або рибалка не має відповідного господарства й користується дикими тваринами, що перебувають у володінні інших осіб. На відміну від власника майна власник тваринного світу не в змозі панувати над ним. Можна сказати, що володіння об'єктами тваринного світу не може розглядатися у відриві від природних ознак тваринного світу й середовища його перебування. Отже, володіння тваринним світом повинне розглядатися в єдності з питаннями володіння ділянками земель, лісу й водних об'єктів, де можуть жити дикі тварини.

Володіння щодо тваринного світу має свої особливості, обумовлені природою й властивостями живих організмів. Ці особливості обумовлені, у першу чергу, тим, що об'єкти тваринного світу перебувають у стані природної волі й постійному русі, тому до них практично неможливо застосувати право володіння. Як можна володіти птахом, що літає в небі, рибою, що плаває в річці, а тим більше в річці, що є прикордонною? Чи можна повною мірою володіти мігруючими видами тварин і птахів?

Щодо цього право власності на тваринний світ має певну подібність із правом власності на води. Згідно Водного кодексу України поняття володіння не може бути застосовне у всій повноті до водних об'єктів, оскільки зосереджена в них вода перебуває в стані безперервного руху й водообміну. У водному законодавстві питання про право власності на води вирішене шляхом закріплення в праві поняття "водний об'єкт", щовключає в себе як води, так і землі, на яких вони зосереджені, і до якого застосовується конструкція права власності.

Щодо тваринного світу цього зробити не можна. У праві не можна зв'язати в єдине ціле живий організм і, припустимо, земельну ділянку або інший об'єкт природи. Таким чином, зміст права власності на тваринний світ зводиться тільки до однієї правомочності - розпорядження. Із цього треба зробити також й інший висновок. Чи доцільно закріплювати в законодавстві право власності на тваринний світ і закріплювати систему правового регулювання охорони й використання цього природного об'єкта із правом власності на нього. Не було б більш юридично обґрунтованим закріплення в законодавстві права територіального верховенства України на тваринний світ? Аналогічний приклад відносно частини тваринного світу вже є - це суверенні права і юрисдикція України на живі ресурси континентального шельфу й виняткової економічної зони України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Екологічне право України. Підручник. – К., 1998. – 121 с.
2. Бондар Л.О., Курзова В.В. Правові проблеми власності на природні ресурси // Часопис Київського університету права. – Випуск № 4. – 2001 – с. 45-47.
3. Севрюков А. Право собственности на природные ресурсы // Вестник Московского государственного университета. – 1995. - № 3. – С. 12-15.
4. Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України: Закон України від 27.04.2007 // Відомості Верховної Ради України, № 4, 2007, ст.65.
5. Про власність: Закон України від 7.02.1991// Відомості Верховної Ради УРСР, № 2, 1991, ст.65.
6. Бондар Л.О., Курзова В.В. Правові проблеми власності на природні ресурси. – К., 2001. – 54 с.
7. Скакун О.Ф. Теорія держави і права. Підручник. – Х., 2005. – 341 с.

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАОЧНИЙ РОЗГЛЯД СПРАВИ В СВІТЛІ ОНОВЛЕНОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Сапейко Л.В.,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри цивільного права та процесу
Харківського національного університету
внутрішніх справ

У статті досліджуються окремі актуальні проблеми заочного розгляду цивільних справ. Сформульовано пропозиції з удосконалення норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють заочну процедуру, зокрема, щодо умов проведення такої процедури та способів перегляду заочного рішення.

Ключові слова: розгляд справ, цивільне процесуальне законодавство

В статье исследуются отдельные актуальные проблемы заочного рассмотрения гражданских дел. Сформулированы предложения по усовершенствованию норм гражданского процессуального законодательства, регулирующих заочную процедуру, в частности, относительно условий проведения такой процедуры и способов пересмотра заочного решения.

Ключевые слова: рассмотрение дел, гражданское процессуальное законодательство

This article deals with some urgent problems of the default judgment. The proposals given in the article are devoted to the improvement of the rules of civil procedure law governing the default judgment. In particular, they concern some conditions of this procedure and the methods of the reviewing of the default judgment.

Keywords: disposal of legal proceeding, the civil procedural legislation

Введення інституту заочного розгляду справи до Цивільного процесуального кодексу України (далі - ЦПК) [1] було викликано потребою вирішення однієї з найбільш складних проблем судової практики – неявки в судове засідання відповідача, яка в більшості випадків не була пов'язана з наявністю для цього поважних причин. Відсутність правового механізму виходу з такої ситуації призводила до тривалих судових процесів, і, як наслідок, неможливості своєчасного розгляду цивільних справ, що порушувало права та інтереси інших зацікавлених по справі осіб. Тому законодавець, враховуючи позитивний історичний досвід та практику зарубіжних правових систем у вирішення цього питання, запровадив у вітчизняному цивільному процесуально-

му законодавстві процедуру заочного розгляду справи.

В науці цивільного процесуального права заочний розгляд справи досліджувався багатьма вченими, серед яких - А.О. Замченко, Д.Д. Луспеник, Н.В. Олійник, В.К. Пучинський, В.І. Решетняк, І.І. Черних, П.І. Шевчук та інші. Особливе місце серед робіт за даною тематикою, на наш погляд, займає монографія Ю.В. Навроцької «Заочний розгляд справи в цивільному процесі України», видана в 2009 році, в якій висвітлюється чимало сучасних проблем заочного розгляду.

Поряд із цим, слід звернути увагу на наступне. Інститут заочного розгляду знайшов своє місце в ЦПК України лише в 2004 році та вважається порівняно новим правовим явищем, яке потребую досконалого вивчення. Крім того, в результаті масштабного реформування процесуального законодавства, яке відбулося в 2010 році, окремі норми, що регулюють заочний розгляд справи, зазнали суттєвих змін та не мають на сьогодні однозначного сприйняття як з наукової, так і з практичної точок зору. Це викликає необхідність в проведенні подальших досліджень в окресленому напрямку.

Мета даної статті полягає в тому, щоб на основі аналізу норм цивільного процесуального права та праць науковців дослідити інститут заочного розгляду справи, виявити існуючі проблеми та знайти можливі шляхи їх вирішення.

В юридичній літературі заочний розгляд справи в цивільному процесі України визначається як порядок розгляду та вирішення судом цивільного спору по суті, що можливий зі згоди позивача, базується на дослідженні усних пояснень позивача та інших наявних у справі матеріалів і відбувається без участі відповідача, який належним чином повідомлений і від якого не надійшло повідомлення про причини неявки або якщо зазначені ним причини визнані неповажними і який наділений правом вимагати перегляду заочного рішення у спрощеному порядку [2, с. 27-28].

Дане поняття було сформульоване на підставі нормативних положень, що містилися в ЦПК до недавнього часу, і в цілому характеризує розглядуваний інститут.

Однак, новою редакцією ч. 1 ст. 224 ЦПК передбачено, що суд може ухвалити заочне рішення на підставі наявних у справі доказів у разі неявки в судове засідання відповідача, який належним чином повідомлений і від якого не надійшло заяви про розгляд справи за його відсутності або якщо повідомлені ним причини неявки визнані неповажними, якщо позивач не заперечує проти такого вирішення справи. Таким чином, законодавець виключив з тексту даної статті слова «від якого не надійшло повідомлення про причини неявки», натомість додав фразу «від якого не надійшло заяви про розгляд справи за його відсутності». Очевидно, на тепер в практичній площині неподання відповідачем заяви про розгляд справи за його відсутності означає фактичне неповідомлення ним про причини своєї неявки до суду, що певною мірою ускладнює розуміння законодавчої логіки та потребує свого уточнення, про що буде сказано нижче.

За ч. 2 ст. 224 ЦПК у разі участі у справі кількох відповідачів заочний розгляд справи можливий у випадку неявки в судове засідання всіх відповідачів. Відповідно, при явці до суду хоча б одного відповідача розгляд справи буде носити загальний характер, так само як і судове рішення.

Особливої уваги заслуговує питання подання відповідачем заяви про розгляд справи за його відсутності. На думку Д. Луспеника, при надходженні до суду такої заяви сторона вважається де-юре присутньою у залі судового засідання. При цьому характер причини неявки особи до суду значення не має. Зазначена ситуація є нічим іншим, як правовою фікцією в процесі, тобто випадок, коли закон пов'язує настання певних правових наслідків із завідомо неіснуючим фактом. У зв'язку з цим, незважаючи на те, що відповідач особисто не бере участь в судовому засіданні, але надав заяву про розгляд справи за його відсутності, суд приймає її за особисту явку і розглядає справу в звичайному порядку [3].

Поділяючи дану позицію Н.В. Олійник, крім іншого, наголошує на наступному. Якщо до суду надійшла заява відповідача про розгляд справи за його відсутності, це може розцінюватися судом як пасивне визнання ним позову, і в такому разі розгляд справи проводиться в загальному порядку [4, с. 68].

З нашої точки зору, прирівнювати заяву про розгляд справи за відсутності відповідача до його особистої присутності та участі в процесі неможливо. У разі фізичної відсутності відповідача в судовому засіданні, дана особа опиняється поза судової діяльності по розгляду справи, не може своїми діями впливати на розвиток процесу, брати участь в дослідженні доказів, давати пояснення та показання щодо обставин справи, безпосередньо змагатися з позивачем з метою відстоювання своєї позиції.

Справедливо відзначається, що особливості заочного процесу обумовлені тим, що в ньому немає мовних дебатів, немає боротьби, змагань словом. Заочний процес не позбавлений змагальності, однак своєрідність її в тому, що тут вона виявляється не повно. Усні пояснення виходять тільки від однієї сторони, тільки одна сторона приймає участь в дослідженні доказів, у відсутність однієї сторони не може бути повно втілена форма процесу, яка передбачає спір; будь-які процесуальні або матеріально-правові питання вирішуються не на основі всебічного обговорення, а на основі «одностороннього». Це не повинно, однак, означати, що заочний процес не здатен досягти цілей судочинства [5, с. 10].

Виходячи з наведених міркувань, видається, що розгляд справи за відсутності в судовому засіданні без поважних причин відповідача, незалежно від подання ним заяви про розгляд справи за його відсутності або заяви про відкладення справи із зазначенням причин неявки, які визнані судом неповажними, чи неповідомлення про причини неявки завжди буде мати заочний характер. Тому, на наш погляд, є необхідність відновити на законодавчому рівні попереднє формулювання ч. 1 ст. 224 ЦПК України.

Неявка відповідача в судове засідання без поважних причин є визначальним фактором, який тягне за собою вирішення питання про можливість проведення заочної процедури. Але для проведення заочного розгляду потрібна наявність й інших обов'язкових умов – належного повідомлення відповідача про судове засідання по його справі, згоди позивача на таке вирішення справи та доказів, які стосуються справи.

Виклик учасників процесу в судове засідання відбувається за правилами Глави 7 Розділу 1 ЦПК України. Дані про належний виклик осіб, в тому числі і відповідача, мають міститися в матеріалах справи. Це дає змогу прийняти рішення про заочний розгляд справи.

При незгоді позивача на проведення заочної процедури розгляд справи має відкладатися, хоча ЦПК України це прямо не передбачено. Тому є необхідність ліквідувати дану процесуальну прогалину.

При розгляді справи в заочному порядку, так само як і при загальному розгляді, основоположне значення для справи мають надані по справі докази, які повинні бути належно досліджені та оцінені судом з метою подальшого використання отриманої доказової інформації при постановленні законного та обґрунтованого рішення. В заочному процесі судом вивчаються докази, подані всіма зацікавленими у справі особами, в тому числі і відповідачем, не дивлячись на його фактичну відсутність в

судовому засіданні. Слід пам'ятати, що на підставі ч. 2 ст. 27 та ч. 1 ст. 131 ЦПК докази подаються учасниками процесу до або під час попереднього судового засідання, а якщо воно не проводиться – до початку розгляду справи по суті.

Науковцями звертається увага на ще одну важливу деталь - розгляд справи не обов'язково відбувається в одному судовому засіданні, тому не виключено, що у попередніх засіданнях відповідач брав участь і давав пояснення щодо обставин справи, які також повинні досліджуватися та оцінюватися судом [2, с. 91]. При цьому за діючим законодавством пояснення можуть надаватися в двох формах. Пояснення, передбачені ст. 176 ЦПК, мають для суду, так би мовити, допоміжне, орієнтуюче значення у розумінні позицій сторін та третіх осіб по справі, тому не можуть впливати на остаточний результат. Якщо ж пояснення надавалися відповідачем у вигляді показань свідка, що регламентується ч. 2 ст. 57 ЦПК, то такі пояснення мають силу доказів і обов'язково повинні бути оцінені судом у встановленому порядку та покладені в основу судового рішення.

Аналіз чинного цивільного процесуального законодавства дозволяє дійти висновку, що заочний розгляд справи можливий не лише на підставі вищеназваних умов. Так, згідно ч. 4 ст. 169 ЦПК, у разі повторної неявки в судове засідання відповідача, повідомленого належним чином, суд вирішує справу на підставі наявних у ній даних чи доказів (постановляє заочне рішення).

Окремі науковці вважають дане законодавче положення, умовно кажучи, недоліком юридичної техніки [6, с. 65]. Однак, уявляється, що його поява не є результатом допущеної в процесі нормотворення помилки. Це чітка та осмислена позиція законодавця щодо вирішення питання повторної неявки відповідача в судове засідання.

Відповідно, при першій неявці відповідача в судове засідання, причини його відсутності можуть вплинути на подальший розвиток процесу. Якщо вони поважні, розгляд справи буде відкладений. У разі неповажності причин неявки, а також, за чинним законодавством, у випадку не надходження заяви про розгляд справи за відсутності відповідача, розгляд справи буде заочним, якщо позивач дасть на це згоду.

При повторній неявці відповідача причини його відсутності в судовому засіданні не мають для суду правового значення. Навіть, якщо вони є поважними, суд зобов'язаний розглянути справу та постановити заочне рішення. Незгода позивача на заочний розгляд в даному випадку також не впливає на вирішення судом даного питання. Суд лише доводить до відома позивача про розгляд справи за заочною процедурою.

На наш погляд, заочний розгляд справи при повторній неявці відповідача з поважних причин, як і в разі можливої наступної його неявки в судове засідання з цих же причин, не є виправданим та порушує інтереси зазначеної особи. Наявність поважної причини відсутності на засіданні відповідача, наприклад, тяжкої хвороби даної особи, яка потребує тривалого лікування, не повинна тягнути для особи несприятливі процесуальні наслідки, зокрема, заочний розгляд її справи.

У цьому зв'язку не можна погодитися з думкою, що заочне рішення є певним благом для відповідача, оскільки він наділяється правом його пільгового перегляду [2, с. 46]. Навпаки, у випадку реалізації відповідачем права на перегляд заочного рішення та за умови скасування заочного рішення судом, що його постановив, процедура розгляду справи, винесення рішення та набрання ним законної сили будуть тривалішими, що, як уявляється, лише в поодиноких випадках буде на користь відповідача (наприклад, якщо особа переслідує мету відстрочити виконання потенційно невигідного для себе рішення). Разом з цим, вся попередня діяльність суду з розгляду даної справи втрачає правове значення. Очевидно, що сторони прагнуть скорішої юридичної визначеності та урегульованості їх спірних матеріально-правових відносин, але з урахуванням позиції кожної із сторін відносно обставин справи та наявних доказів. В заочному процесі відповідач своєї позиції відстоювати не може (зважаючи на положення ч. 4 ст. 169 ЦПК імовірно, що для цього можуть бути поважні причини), так само як і не може інколи, з об'єктивних причин, надати вчасно докази, що мають суттєве значення для справи. Тому заочне рішення буде швидше негативним чинником для відповідача, який не з'явився до суду з поважних причин, ніж позитивним.

Крім того, однією з головних проблем заочного розгляду, з нашої точки зору, є неможливість відповідача прийняти участь в дослідженні доказів, що передбачає серед іншого особисте сприйняття цим учасником процесу доказової інформації, звернення уваги суду на особливості певних речових або письмових доказів, аргументацію їх можливої недостовірності, постановку питань свідкам тощо, що могло б допомогти суду у вивченні доказового матеріалу. За таких обставин відповідач позбавлений можливості належно захищати свої права та інтересів в суді.

Відповідно, слід розрізняти випадки неявки відповідача з поважних та неповажних (невідомих) причин. В останньому випадку, як передбачається, особа свідомо ухиляється від явки до суду та виявляє байдужість до майбутнього судового рішення, тому заочний розгляд не тільки можливий, але й необхідний. Поважні ж причини неявки до суду відповідача завжди мають спричиняти відкладення розгляду справи, незалежно від тривалості існування таких причин. Тому, вважаємо, що ч. 4 ст. 169 ЦПК потребує свого коригування.

За ч. 5 ст. 169 ЦПК постановлення заочного рішення має місце і у випадку залишення відповідачем зали судового засідання. Такий підхід є спірним, оскільки відповідач за власним бажанням позбавляє себе можливості прийняти участь у процесі та використати надані йому права під час судового розгляду, хоча має таку можливість. В такому разі мова повинна йти про ухвалення «звичайного» судового рішення та його оскарження в загальному порядку.

При заочній процедурі розгляд справи та постановлення рішення відбуваються за загальними правилами цивільного судочинства, але з урахуванням відсутності в судовому засіданні відповідача. Заочний розгляд передбачає в цьому зв'язку певні обмеження в реалізації позивачем диспозитивних прав. Позивач в даному випадку не може змінити предмет або підставу позову, розмір позовних вимог (ч. 3 ст. 224 ЦПК). Якщо позивач прагне провести такі зміни, то розгляд справи відкладається для повідомлення про це відповідача. Така позиція законодавця в цілому заслуговує на підтримку.

Проте, дискусійним є питання щодо можливості зменшення позивачем розміру позовних вимог без інформування про це відповідача. Ю.В. Навроцька з цього приводу зауважує, що при зменшенні розміру позовних вимог можливі визнання позову відповідачем або добровільне задоволення вимог позивача і, як наслідок, відмова позивача від позову або ж укладення сторонами мирової угоди. А тому, на думку автора, видається правильнішим і у разі зменшення розміру позовних вимог позивачем розгляд справи відкладати і повідомляти про це відповідача [2, с. 89]. Цю думку поділяють і інші науковці [7, с. 90].

Більш обґрунтованою щодо цього питання бачиться точка зору Д. Луспеника, який вважає, що зміна позивачем розміру позовних вимог в сторону їх зменшення не впливає на можливість продовження розгляду справи в

заочному порядку, оскільки при цьому права відповідача на захист від пред'явлених вимог не порушуються [3]. Зменшення позивачем розміру позовних вимог певним чином покращує позицію відповідача у разі винесення судом заочного рішення про задоволення позову, тому таку зміну вимог доцільно проводити без повідомлення відповідача з метою процесуальної економії.

Постановлене в результаті заочного розгляду справи рішення передбачає специфічний порядок його перегляду для відповідача. Так, на підставі ст. 228 ЦПК заочне рішення може бути переглянуте судом, що його ухвалив, за письмовою заявою відповідача, поданою протягом десяти днів з дня отримання його копії. Позивач же має право оскаржити заочне рішення в загальному порядку.

Аналіз норм цивільного процесуального законодавства, які регулюють заочний розгляд справи, свідчить, що відповідач не може оскаржити заочне рішення в загальному (апеляційному) порядку без проходження процедури перегляду цього рішення судом, який його ухвалив. На цьому наголошується і в п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку» № 12 від 24.10.2008 року, де зазначено, що відповідно до статей 231, 232 ЦПК оскарження заочного рішення відповідачем в апеляційному порядку може мати місце лише в разі залишення заяви про перегляд заочного рішення без задоволення та в разі ухвалення повторного заочного рішення. В іншому випадку апеляційний суд відмовляє в прийнятті апеляційної скарги на заочне рішення [8].

Разом з тим, Глава 1 Розділу 5 ЦПК «Апеляційне провадження» не передбачає відмови в прийнятті апеляційної скарги взагалі та на заочне рішення зокрема, так само як і не передбачає інших процесуальних наслідків у випадку надходження апеляційної скарги від відповідача, який не подавав заяви про перегляд заочного рішення до суду першої інстанції. Таким чином, дане питання залишилося поза увагою законодавця та є на сьогодні відкритим.

Згідно зі ст. 229 ЦПК заява про перегляд заочного рішення має містити, окрім обов'язкових реквізитів, посилання відповідача на обставини, що свідчать про поважність причин неявки в судове засідання і неповідомлення їх суду, і докази про це, а також посилання на докази, якими відповідач обґрунтовує свої заперечення проти вимог позивача. Видається, що такий підхід інколи може змушувати відповідачів вдаватися до обману, вигадування неіснуючих причин своєї відсутності чи подання доказів, які не можуть якимось чином вплинути на справу. Тобто відповідачу треба хоча б формально пройти процедуру перегляду заочного рішення судом першої інстанції для отримання права оскарження рішення в апеляційному порядку, що по суті своїй є неправильним з правової точки зору.

В юридичній літературі справедливо зауважується, що такий порядок є недоцільним, оскільки не відповідає вимогам ефективності та економії часу. Наприклад, відповідач достовірно знає, що в нього немає доказів поважності причин неповідомлення суду про неявку в судове засідання, однак він зобов'язаний марнувати свій час, час суду та інших учасників процесу на безрезультатний розгляд заяви про перегляд заочного рішення, наслідки якого йому, як і суду, відомі заздалегідь. У зв'язку з цим, законодавцю слід було б передбачити можливість для відповідача вибору права на подачу заяви про перегляд заочного рішення судом, який його ухвалив, або права на подачу апеляційної скарги [3].

Поділяє цю думку і Ю.В. Навроцька, яка вважає, що необхідно надати відповідачеві право вибору способу перегляду заочного рішення – або судом, що його ухвалив, або судом вищої інстанції, залежно від підстав такого оскарження. Разом з тим, звернення відповідача до пільгового перегляду заочного рішення не повинно позбавляти його права апеляційного оскарження заочного рішення в силу ст. 13 ЦПК України [2, с. 146].

Відповідно, вибір того чи іншого порядку перегляду заочного рішення відповідачем (в суді першої інстанції чи апеляційної) має залежати від правової мети, яку переслідує дана особа. Якщо відповідач зацікавлений у повторному розгляді справи по суті судом, який ухвалив заочне рішення, оскільки в нього були поважні причини відсутності в судовому засіданні, але він про них не зміг вчасно повідомити, та він має вагомі для справи докази, які, можливо, не були подані вчасно в зв'язку з певними перешкодами для цього, то має застосовуватися процедура перегляду заочного рішення судом, що його постановив. У разі ж незгоди відповідача з заочним рішення у зв'язку з порушенням або неправильним застосуванням судом при його постановленні норм матеріального чи процесуального права, необгрунтованістю рішення та в інших випадках, передбачених ст. 295 ЦПК, перегляд рішення повинен відбуватися в апеляційному порядку.

На підставі викладеного можна зробити наступні висновки: 1) розгляд справи за відсутності в судовому засіданні без поважних причин відповідача, незалежно від подання ним заяви про розгляд справи за його відсутності або заяви про відкладення справи із зазначенням причин неявки, які визнані судом неповажними, чи неповідомлення про причини неявки завжди повинен мати заочний характер; 2) для проведення заочного розгляду, крім неявки відповідача без поважних причин, потрібна наявність й інших обов'язкових умов – належного повідомлення відповідача про судове засідання по його справі, згоди позивача на таке вирішення справи та доказів, які стосуються справи; 3) заочний розгляд справи при повторній неявці відповідача з поважних причин не є виправданим та порушує інтереси зазначеної особи, тому розгляд справи має відкладатися; 4) поважні причини неявки до суду відповідача завжди мають спричиняти відкладення розгляду справи, незалежно від тривалості існування таких причин; 5) зменшення позивачем розміру позовних вимог доцільно проводити без повідомлення відповідача з метою процесуальної економії; 6) порядок перегляду заочного рішення (в суді першої інстанції чи апеляційної) має обиратися відповідачем в залежності від його правової мети. З урахуванням висвітлених проблем та запропонованих шляхів їх вирішення вбачається необхідність внести відповідні зміни до ЦПК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. - № 40-41, 42. – Ст. 492.
2. Навроцька Ю. В. заочний розгляд справи в цивільному процесі України: монографія / Ю.В. Навроцька. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 192 с.
3. Луспеник Д. Заочне рішення у цивільному судочинстві: перші узагальнення судової практики / Д. Луспеник // Юридичний журнал. – 2006. - № 11 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://justinian.com.ua/article.php?id=2478.
4. Олійник Н.В. Окремі питання заочного розгляду цивільних справ / Н.В. Олійник // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. - № 4. – С. 65-70.
5. Решетняк В.И., Черных И.И. Заочное производство и судебный приказ в гражданском процессе: пособие / В.И. Решетняк, И.И. Черных. – М. : Юридическое бюро «Городец», 1997. – 86с.

6. Амельченко М. Особенности заочного рассмотрения дела / М. Амельченко // Правничий часопис Донецького університету. – 2010. - № 2. – С. 64-69.
7. Замченко А.О. Заочний розгляд справи від А до Я / А.О. Замченко // Актуальні питання цивільного та господарського права. – 2009. - № 6. – С. 88-93.
8. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку» № 12 від 24.10.2008 року. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-08.

ЕВОЛЮЦІЯ ПОГЛЯДІВ НА ЗМІСТ КАТЕГОРІЇ „ІНТЕРЕС”

Чепис О. І.,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри цивільного права
юридичного факультету
ДВНЗ „ Ужгородський національний університет”

Стаття присвячена аналізу наукової літератури щодо змісту категорії „інтерес”. Розглянуто еволюцію поглядів на дану проблему. Обґрунтовано положення про те, що незважаючи на значний плюралізм думок та підходів, інтерес виникає саме з потреби, яка має соціальне значення та залежить від рівня розвитку суспільства, стану науки, культури і т.д. Тобто інтерес є прагненням суб’єкта задовольнити потребу соціального характеру.
Ключові слова: інтерес, благо, потреба, користь, мета.

Статья посвящена анализу научной литературы относительно содержания категории „интерес”. Рассмотрена эволюция взглядов на данную проблему. Обоснованно положение о том, что невзирая на значительный плюрализм мыслей и подходов, интерес возникает именно из потребности, которая имеет социальное значение и зависит от уровня развития общества, состояния науки, культуры, и так далее. То есть интерес является стремлением субъекта удовлетворить социальную потребность.
Ключевые слова: интерес, благо, потребность, польза, цель.

The article is devoted the analysis of scientific literature in relation to maintenance of category „interest”. The evolution of looks is considered to this problem. Grounded position that without regard to considerable pluralism of ideas and approaches, interest arises up exactly of necessity, which has a social value and depends on the level of development of society, state of science, culture, et cetera That interest is aspiration of subject to satisfy the necessity of social character.
Keywords: interest, blessing, necessity, benefit, purpose.

Інтерес є атрибутом життєдіяльності людини. “Наявність інтересу необхідна при будь-якому діянні: дія без інтересу є такою ж нісенітницею, як дія без мети, вона психологічно неможлива” [1,с.160]. Категорія інтересу досліджувалася різними науками: філософією, соціологією, психологією, економікою, юриспруденцією та іншими. Але не до кінця з’ясованим залишилося запитання: якою ж є сутність інтересу? На нашу думку, дати відповідь неможливо без дослідження еволюції підходів до розуміння даної категорії, а також вивчення і осмислення її філософського поняття.Адже філософіяза своїм духом покликана розробляти загальне та цілісне бачення складних багатогранних явищ і світу в цілому[2,с.173].

Розробкою роблеми інтересу займалися С.Алексєєв, О.Вінник, Ю.Гамбаров, В.Грибанов, Р.Гукасян, І.Дзера, Р.Ієринг, О.Іоффе, Д.Керімов, О.Кімов, Н.Кляус, М.Коркунов, О.Малько, М.Матузов, С.Михайлов, М.Першин, З.Ромовська, Ю.Тихомиров, Н.Улаєва, К.Ушинський, А.Хакімулін, Д.Чечот, Г.Шершеневич, О.Юрченко та ін.

Вживання категорії “інтерес” при визначенні таких феноменів як держава та право спостерігається вже на початкових етапах їх пізнання. У концепціях античних мислителів держава постає як вираз загального інтересу всіх його членів. Розуміння політики як галузі прояву людських інтересів властиве, наприклад, Платону та Арістотелю. Знаходячись під впливом їх переконань, Цицерон визначав державу як справу народу, розуміючи під ним багато людей, пов'язаних між собою єдністю в питаннях права та спільністю інтересів[3,с.208]. Давньоримський юрист Ульпіан першим запропонував розглядати інтересяк основний критерій розподілу права на публічне і приватне. Публічне право належить до становища держави; приватне- корисне окремим особам. Під словом “користь” тутмається на увазі саме інтерес. Згодом інтерес почали закріплювати в стандартних формулах як підставу того або іншого становища, наприклад “Inter - est rei publicae quod homines conserventur (на користь держави, щоб людям був забезпечений захист”) і т.д.[4,с.136].

У західноєвропейській правовій думці категорія інтересу досить часто зустрічається в працях Д.Дідро, К.Гельвеція, Г.Гегеля, Ф.Регельсбергера, Р.Ієрінга, Г.Еллінека та багатьох інших. У цьому легко переконатися звернувшись, наприклад, до робіт Д.Дідро, який відзначав, що коли говорять про інтерес індивіда, групи, нації – “мій інтерес”, “інтерес держави”, “його інтерес”, “їх інтерес” - це слово значить щось потрібне або корисне для держави, для особи і т.д. На думку К.Гельвеція, “єдиною рушійною силою для нас є інтерес” [5,с.355]. Він однозначно тлумачить інтерес як атрибут людського життя, його вирішальну умову, головне правило і закон. Фізична чутливість по відношенню до середовища породжує специфічний мотив діяльності, думок і прагнень людини - інтерес. Головне у змісті інтересу визначається багатоманітними людськими потребами, ними породжується і їх відображає. Інтерес, як і набуті людиною погляди, переконання та орієнтації, формується суспільством – ось глибокий і цінний висновок К.Гельвеція.

Г.Гегель у “Філософії духу” пише про те, що “нічого не здійснюється ... без інтересу”[6,с.121]. Він стверджує, що “найближчий погляд в історію переконує нас у тому, що дії людей випливають з їх потреб, їх пристрастей, їх інтересів...і лише вони відіграють головну роль”[6,с.124]. Гегель робить висновок: “вимога, щоб людина була позбавлена інтересу, позбавлена можливості задоволення, ... Людині слід реалізовувати свою свободу,в цьому полягає її діяльність”[6,с.143]. Категорія інтересу використовується ним майже так само активно, як і категоріїсвободи та закону. Інтерес тут виступає атрибутивною властивістю індивіда та його життєдіяльності.

Теоретичний статус категорія “інтерес” отримала в роботах німецького правознавця Р.Ієрінга, якого справедливо вважають засновником юриспруденції інтересів. Його теоріяінтересів створена як альтернатива вольовій теорії. “Якщо б воля була метою права, то якезначення мали би права в руках осіб, позбавлених волі